

УДК 340.111+340.135+321.01+316.322

ДОРОНІН І.М., кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач наукової лабораторії
НДІ інформатики і права НАПрН України

ЕКСТРАОРДИНАРНИЙ ХАРАКТЕР РЕАЛІЗАЦІЇ БЕЗПЕКОВИХ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВИ В СУЧАСНОМУ СВІТІ: ІНФОРМАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

***Анотація.** У статті досліджено проблему екстраординарності, що притаманна реалізації безпекових функцій держави. Екстраординарність проявляється як надзвичайний фактор, що зумовлює відступ від звичайного порядку. У сучасних умовах екстраординарність проявляється не тільки в діях державних органів, але і в ухваленні законодавства екстраординарного характеру. В інформаційну епоху ефективність екстраординарного законодавства в досягненні поставлених цілей є обмеженою.*

***Ключові слова:** функції держави, інформаційна епоха, правове регулювання, екстраординарність, надзвичайність, безпека.*

***Summary.** This paper examines the problem of extraordinary realization of state functions of security. Extraordinary means a deviation from the usual normative order of actions. In modern conditions, this means not only emergency actions of state authorities, but also the adoption of extraordinary legislation. In the information age, the effectiveness of extraordinary legislation to achieve its goals is rather limited.*

***Keywords:** state functions, information age, extraordinary legislation, extraordinary activity, security.*

***Аннотация.** В статье исследована проблема экстраординарности, присущей реализации функций государства в области безопасности. Экстраординарность проявляется как чрезвычайный фактор, обуславливающий отступление от обычного порядка. В современных условиях экстраординарность проявляется не только в действиях государственных органов, но и в принятии законодательства экстраординарного характера. В информационную эпоху эффективность экстраординарного законодательства в достижении поставленных целей является ограниченной.*

***Ключевые слова:** функции государства, информационная эпоха, правовое регулирование, экстраординарность, чрезвычайность, безопасность.*

Постановка проблеми. Дослідження щодо форм реалізації окремих функцій держави, які проводились останнім часом, не повною мірою враховували вплив на стан такої реалізації різних факторів. Зокрема, екстраординарність та “ситуація надзвичайності” далеко не завжди була у полі зору науковців, що вивчали явища з позицій їх статичності. Водночас, вплив зазначених вище факторів на реалізацію тих функцій держави, що стосуються безпеки, є значним.

Результати аналізу наукових публікацій. Слід зазначити, що увага науковців, які здійснюють дослідження у галузі теорії держави і права, здебільшого зосереджена на побудові відповідних загальнотеоретичних концепцій та моделей. Загалом дослідження впливу надзвичайної ситуації, екстраординарний характер правового регулювання та ситуації “відступу від норм права” проводились в основному в сфері політології та історії, і лише останнім часом в юридичний науковий обіг включаються теоретичні роботи з цієї проблеми К. Шмітта, Д. Агамбена та їх послідовників і коментаторів.

Метою статті є визначення характеру реалізації безпекових функцій держави, з урахуванням того, що зазначений характер має властивості екстраординарності та надзвичайності, але у сучасному історичному періоді часу (інформаційна епоха) та в умовах глобалізованого світу відчуває на собі вплив низки факторів.

Виклад основного матеріалу. Реалізація функцій держави в теорії держави і права розглядається насамперед у двох формах – правовій та організаційній [1, с. 136]. Правова форма пов’язана з реалізацією юридично значимих дій у порядку, що визначений нормами права [2, с. 181].

Отже, правові форми реалізації передбачають діяльність держави з встановлення норм права та їх реалізації. Зрозуміло, що ця діяльність має правовий характер і є проявом такої властивості держави, як здатність впливу на суспільні відносини за допомогою встановлених державою загальнообов’язкових норм поведінки, що складають право. Важливою є одночасність діяльності зі встановлення норм та їх реалізації органами держави.

Вплив на суспільні відносини за допомогою права, як їх регулятора, є однією із сутнісних ознак держави, що визначалось багатьма дослідниками [3, с. 17; 4, с. 38-39; 5, с. 13-16]. Водночас, організаційна форма реалізації функцій держави також пов’язана із правом, оскільки органи держави можуть здійснювати свою діяльність на виконання своїх завдань виключно на правовій основі. У чинній Конституції України зазначене положення закріплено у статті 19, за якою “органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов’язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України”. Однозначність конституційно-правового припису не означає вичерпання вирішення питання на науковому рівні, оскільки обмеженість приписами законів органів держави і держави у цілому в історичному аспекті та у сучасній практичній площині не видається однозначною. Зрозуміло, що держава, як суб’єкт права, має у цьому певну специфіку. У літературі вірно зазначалось, що держава не виступає “суб’єктом внутрішньодержавних правовідносин і реалізувати свої права і обов’язки може тільки за допомогою спеціально створених публічних органів” [6, с. 11].

Разом з цим в останні роки науковий підхід став більш розширеним, що пов’язано із неодноковим розумінням точки зору щодо обмеженості держави нормами права. Деякі дослідники узагалі стали дотримуватись точки зору про необмеженість держави правом з огляду на концепцію “необмежуваності” суверенітету, що була свого часу висловлена німецьким вченим К. Шміттом [7, с. 13-14; 8, с. 11, 21-23].

Концепція К. Шмітта стосовно суверенітету неоднозначно була сприйнята у подальшому як вченими-юристами так і політологами. Водночас, вона здійснила свій вплив на панівну ідеологію владних кіл Росії останнього часу [9, с. 152-154]. І хоча сприйняття ідей К. Шмітта в науковому мейнстрімі суспільних наук Росії не є однозначним, слід зазначити, що загальну ідею наявності суверенітету в держави, як інституту, що здійснює “загальний проект”, або реалізує загальну для усіх ідеологію цілком сприйнято [10, с. 96-97]. Значення поняття “надзвичайності” для теоретичних побудов К. Шмітта підкреслені ним самим у передмові до 4-го видання (1978 року) його роботи “Диктатура” (перше видання вийшло у 1921 році). Зокрема, він вважав, що “надзвичайні та кризові ситуації стали ...компонентами аномального проміжного стану між війною та миром” [11, с. 5], тобто надзвичайність, як фактор відступу від звичайного правового порядку, стала постійною.

Останнім часом пропонується розглядати концепцію К. Шмітта у поєднанні із працями сучасного вченого Дж. Агамбена, зокрема його розуміння так званої

“надзвичайної ситуації”, тобто ситуації відступу від звичайного порядку дій [12, с. 20-22]. З огляду на обсяг статті поза межами нашого дослідження поки що залишаємо досить значну наукову дискусію стосовно розуміння концепції Дж. Агамбена у сучасному міжнародному праві.

Дж. Агамбен вважає, що “надзвичайна ситуація” в правовому розумінні існує останнім часом постійно. На його думку, “надзвичайна ситуація” в сучасному світі стала управлінською парадигмою сучасної політики, що змінило структуру і сенс традиційних конституційних форм [13, с. 9].

Різниця у поглядах між К. Шміттом та Дж. Агамбеном полягає у тому, що, на думку останнього, ситуація “надзвичайного стану” є станом “без права”, тобто сама концепція не може бути включена в правовий контекст. Зазначений висновок є доволі радикальним, реальність ситуації дещо інша. Зокрема, останнім часом умовою надзвичайності є забезпечення безпеки, у тому числі оборона. Екстраординарність проявляється в такому випадку в умовах реалізації функцій (в першу чергу – безпекових) держави. Якщо проаналізувати екстраординарність, яка проявляється в різних формах відступу від звичайного порядку в праві, то насамперед слід розглядати особливий характер регламентації судоустрою і судочинства у кримінальних справах певної категорії – загалом це посягання на “основи національної безпеки”, “основи державного ладу” тощо. Звичайно, таке положення стосується визначення та системи установ, що наділені правами судочинства.

Якщо розглядати історичний аспект подібної діяльності, то слід визнати укоріненість екстраординарних аспектів діяльності держави ще у римському праві. Мова йде про діяльність екстраординарних судів (установ) і екстраординарний судовий процес. Введення у II-I ст. до н.е. за реформ Імператора Августа норм екстраординарного судочинства (*cognitio extra ordinem*) у кримінальних справах, що було викликано внутрішньополітичною обстановкою у Давньому Римі, призвело до того, що ординарний кримінальний процес був повністю витіснений екстраординарним, паралельно провадився процес наділення суддівськими функціями інших державних органів [14, с. 102].

Екстраординарність судового процесу під впливом тих чи інших умов прослідковується в європейських правових системах постійно. При цьому екстраординарність процесу не завжди залежала від впливу якихось загально зрозумілих надзвичайних подій, іноді вона зумовлювалась природнім характером розвитку судочинства і впливом суспільної свідомості [15, с. 23-25]. У розумінні концепції К. Шмітта мова в даному разі йде про “виключний випадок”, що не може бути описаний в чинному праві, але може бути охарактеризований як випадок крайньої необхідності, загрози державі або подібно тому [8, с. 16].

Але у випадку виникнення та існування причин надзвичайного характеру екстраординарність проявлялась у більш радикальних формах і практично без зволікань. Як правило, такий характер процесу зумовлювався посиленням державної влади або як централізованої, або ж як окремих її інститутів (органів). У даному разі можливо застосовувати положення К. Шмітта стосовно елементів “комісарської диктатури”. На час написання основних праць К. Шмітта під “комісарською диктатурою” можливо розуміти численні історичні випадки існування посадових осіб, уповноважених діяти екстраординарним шляхом. Сам К. Шмітт розуміє таку диктатуру у руслі ідей Ж. Бодена, зокрема, комісаром вважається особа, уповноважена на виконання окремих функцій з метою вирішення певного завдання [11, с. 51]. Але в такому разі функція судочинства була лише однією з багатьох інших. Історично застосування інституту

комісарів найбільш яскраво підкреслювало характер надзвичайності, у той же час екстраординарність судочинства стосовно справ, пов'язаних із безпекою держави, на нашу думку проявлялась частіше.

Така екстраординарність судочинства відома в історії цивілізації у досить значній кількості конкретних форм – від спрощеного судочинства під керівництвом абсолютного монарха, що було характерним для германських середньовічних князівств або Російської імперії часів Петра I, до введення паралельних установ підконтрольних центральним органам влади, що фактично здійснювали правосуддя у кримінальних справах за надзвичайних обставин (спеціальні судові установи особливого характеру, що не входили до судової системи, у Російській імперії XIX сторіччя; військові чи військово-польові суди у Франції та Німеччині).

У вітчизняній історико-правовій літературі найбільш дослідженим є питання позасудової діяльності органів державної безпеки колишнього СРСР до 1953 року, що відома під узагальненою назвою “позасудові репресії”. Більшість літератури з цього приводу, виданої наприкінці 1980-х та у 1990-х роках, має публіцистичне забарвлення. Лише в окремих дослідженнях з 2000 року спостерігається більш виважений науковий підхід до проблематики. Зокрема, встановлено, що зазначені радянські позасудові органи мають своїм корінням майже постійну діяльність аналогічних установ Російської імперії протягом XIX сторіччя [16, с. 33-34]. Як правило, причини їх утворення та функціонування були внутрішньополітичними, і не були пов'язані безпосередньо із задекларованими при їх створенні приводами. Наприклад, приводом для введення військово-польових судів на території Росії у 1881 році послужили терористичні акти проти монарха та членів його родини. Але коло повноважень цих судів визначено не було, справи на розгляд передавались на підставі рішення посадових осіб у тих випадках, коли вони це визнають за доцільне. Задекларована тимчасовість існування таких судів трьома роками була продовжена фактично до 25 років, поряд із справами про злочини, які посягали на суспільній устрій чи були пов'язані із терористичною діяльністю, екстраординарність судового процесу застосовувалась і до випадків вчинення злочинів проти особи або власності, а також до переслідування політичних опонентів.

Слід також відзначити, що підстави для діяльності подібних позасудових установ із повноваженнями здійснення правосуддя як у Російській імперії так і у Радянському Союзі, за межами права не перебували. Тобто їх утворення відповідало тій правовій системі, у рамках якої вони діяли. Досліджуючи питання підстав для діяльності подібних установ, що діяли у структурі органів державної безпеки, О.Б. Мозохін звернув увагу на нечіткість підстав для створення таких органів, розширення їх повноважень та особливостей їхньої діяльності, адже у той чи інший період необхідність їх існування аргументувалась війною чи збройною боротьбою, необхідністю боротьби з шпигунством, диверсіями, терористичними актами, спекуляцією або розкраданням [18, с. 18-19, 22-23, 39]. Водночас, ст. 48 Конституції СРСР 1924 року передбачала створення “спеціальних судових складів” для розгляду справ виняткової важливості, що торкаються двох і більше союзних республік або стосовно членів Центрального виконавчого комітету та Ради народних комісарів СРСР, а створення позасудових органів узагалі не розглядалось.

Іншим прикладом екстраординарності є створення спеціальних судів у США на підставі Закону про спостереження за іноземними розвідками 1978 року. Зазначений закон утворив дві судові установи – Суд з питань спостереження за іноземними розвідками та Ревізійний суд з питань спостереження за іноземними розвідками. Компетенція цих судів стосувалась лише питань обмеження прав і свобод людини під час діяльності спеціальних служб, що згідно Конституції США належить до сфери

судових установ [19, с. 54]. Як показує аналіз нормативно-правових актів та звітів Міністерства юстиції США за останні роки, зазначена установа складається із професійних суддів федеральних судів, і тому мова може йти не про спеціальну судову установу, а про спеціальну компетенцію судової установи в рамках національної правової системи. Отже, діяльність спеціальних судів щодо спостереження за іноземними розвідками у США також провадиться у рамках відповідної правової системи держави.

Таким чином, основним елементом розуміння екстраординарності слід вважати ступінь залучення надзвичайних судів до загальної судової системи. Європейська Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод і практика Європейського суду з прав людини говорять про суд, “встановлений законом”. Але в контексті розуміння надзвичайності за К. Шміттом і Дж. Агамбеном мова може йти про будь-яку надзвичайність, оскільки формально створений за законом орган може мати довільну мету свого створення.

Наприклад, в реаліях сучасної України мова може йти про створення надзвичайних державних (в тому числі судових) органів боротьби з корупцією. Медіа та політичний мейнстрім прихильно ставляться до екстраординарності у цьому випадку, апелюючи до міжнародного досвіду, хоча утворення таких судів в європейських країнах шляхом паралельних існуючим судових органів відбулося лише в Болгарії, Словаччині та Хорватії [19]. Загальний підхід у світлі європейського права до проблеми створення екстраординарних судів з метою боротьби з корупцією в Україні викладено у висновку Європейської комісії “За демократію через право” (Венеціанська комісія) від 6 – 7 жовтня 2017 року стосовно законопроектів щодо створення антикорупційних судових органів в Україні, ключовими висновками якого є особливий порядок призначення суддів до такого суду (прозорий конкурс, бездоганна репутація, “міжнародна” участь та залучення “донорів”) та наділення його особливим статусом в судовій системі стосовно компетенції розгляду справ, підслідних конкретним правоохоронним органам [20]. Отже, заперечень щодо екстраординарності загалом від зазначеної комісії немає.

Аналізуючи зміни в законодавстві, які відбуваються в інформаційну епоху, або в епоху формування і розвитку інформаційного суспільства, слід зазначити наступні основні фактори. Сучасний світ може розглядатись лише в розумінні його як світу, що вступив до інформаційної епохи. Під інформаційною епохою в загальному вигляді можливо розуміти певний (умовний) постіндустріальний період розвитку людства, що характеризується широким залученням персональних засобів обробки даних (за допомогою комп’ютерів та мереж). Умовно можливо вести також мову про “цифрову” епоху (період, що характеризується відмовою від паперових носіїв інформації), “комп’ютерну епоху” (широке залучення персональних – стаціонарних та переносних засобів обробки даних), “мережеву епоху” (панування різних мереж, що постійно об’єднують засоби обробки даних та опрацювання інформації зі створенням відповідних спеціальних програм для постійного спілкування людей) тощо. Зазначена термінологія на нашу думку цілком може бути застосована до подібних явищ і в основі звертається до персональних засобів опрацювання інформації і до інформації, як серцевини цього явища, тому цілком допустимим є термін “інформаційна епоха” в трактуванні М. Кастельса [21, с. 38]. Вплив інформаційної епохи на урядування, державу, її інститути, право, соціум в цілому складний і різноманітний. Якщо аналізувати екстраординарність в реалізації безпекових функцій в умовах України після 2014 року, то головним фактором впливу слід зазначити агресію проти нашої держави. Він проявляється у різних сферах політики, економіки та права.

В інформаційній сфері можливо проаналізувати стан розвитку законодавства з ознаками надзвичайності, але в першу чергу слід дослідити законопроектну активність та певні проекти, що розроблені для регламентації деяких аспектів суспільних відносин.

Оскільки “надзвичайна ситуація” в розумінні К. Шмітта і Дж. Агамбена в Україні є триваючою, мова може йти про постійну модифікацію потреб суспільства та, відповідно, поглядів політиків стосовно забезпечення суспільства та держави. Трансформація викликів та загроз зумовлює реагування у вигляді законотворчої активності, що на перший погляд не позбавлена ознак деякої хаотичності.

Зокрема, серед законопроектів в інформаційній сфері, як приклади, можливо окремо розглянути наступні.

Законопроекти з питань правового регулювання електронних комунікацій в Україні (реєстр. 3549) були внесені у 2015 році з метою встановлення засад діяльності у сфері електронних комунікацій, які відповідатимуть вимогам часу та євроінтеграційним процесам, для розвитку сфери електронних комунікацій в Україні. Оскільки аналіз положень цих законопроектів робиться через призму дослідження реалізації безпекових функцій, основним моментом, що звертає на себе увагу, є система національного регулювання у сфері електронних комунікацій. Основний законопроект передбачає створення державного органу для регулювання сфери електронних комунікацій. Відповідно до ст. 17 проекту такий орган (Національний регулятор) “є державним колегіальним органом, підпорядкованим Президенту України, підзвітним Верховній Раді України”. Більш того, такий орган утворюється Президентом України, але “не входить до системи органів виконавчої влади” [22]. Оскільки влада в Україні згідно ст. 6 Конституції України поділена на законодавчу, виконавчу та судову, а компетенцію Президента України вичерпно визначено ст. 106 Конституції України, зазначений регулятор цілком може розглядатись як “надзвичайний орган” з повноваженнями надзвичайного характеру. Надзвичайність особливо підкреслюється тим фактором, що акти регулятора передбачається вважати такими, що є “обов’язкові до виконання центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, суб’єктами ринку електронних комунікацій, їх об’єднаннями, іншими юридичними і фізичними особами”, а контроль їх виконання здійснює цей же регулятор [22].

До речі, Головним науково-експертним управлінням Апарату Верховної Ради запропоновано вважати такий орган з огляду на його компетенцію органом виконавчої влади [23].

В альтернативних законопроектах щодо електронних комунікацій регулятивні функції пропонується покласти на Національну комісію регулювання в галузі зв’язку (НКРЗ). Її статус визначається як державний колегіальний орган, підпорядкований Президенту України і підзвітний Верховній Раді України [24]. Зазначене положення ідентичне статусу Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв’язку та інформатизації (НКРЗІ) відповідно до вимог ст. 17 Закону України “Про телекомунікації” [25]. Тобто такий правовий статус Національної комісії має ознаки екстраординарності або надзвичайності, оскільки чітко не визначено її належність до виконавчої влади. Певна своєрідність правового статусу національних комісій в системі державної влади в Україні вже підкреслювалась у науковій літературі [26, с. 24; 27, с. 86], слід лише додати, що практично усі вони можуть бути прикладом надзвичайності як установи в розумінні права.

З іншого боку доцільним буде провести дослідження законопроектної діяльності стосовно вдосконалення законодавства у сфері національної безпеки та оборони, що актуалізовано агресією проти України.

Найбільш яскравим прикладом екстраординарності є проект Закону України “Про заходи захисту національних інтересів, національної безпеки України та покарання осіб, винних у грубому порушенні прав людини” (реєстр. № 7439 від 22.12.2017 р.), внесений 47 народними депутатами України, за яким в Україні “запроваджуються та діють бестроково персональні обмежувальні заходи стосовно осіб, винних у грубому порушенні прав людини, згідно додатку до цього Закону, який є його невід’ємною частиною” у вигляді “блокування активів, запобігання виведенню капіталів за межі України, відмови в наданні та скасування віз, застосування інших заборон в’їзду на територію України” [28]. До проекту Закону додано перелік 54 фізичних осіб, що вірогідно є громадянами Росії.

Зазначений проект пропонує оголосити екстраординарність (встановлення персональних юридичних санкцій законодавчо і безстроково) постійною. Зрозуміло, що такий проект викликав негативну оцінку Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України з окремою приміткою, що “прийняття законів з одноразових питань не відповідає соціальній ролі закону, веде до невиправданого зниження його суспільного значення, зменшує повагу до закону у суспільстві” [29].

Водночас, факт внесення такого законопроекту значною кількістю народних депутатів України, у тому числі одним із її керівників, свідчить про високу ступінь визнання у суспільстві та політиці ідей екстраординарності і розуміння постійної надзвичайності, як потреби для регулювання суспільних відносин. Зазначене явище не є унікальним, оскільки К. Шмітт та Дж. Агамбен у своїх працях навели значну кількість прикладів потреби в надзвичайності регулювання в різних суспільствах, найбільш ілюстративним прикладом є ситуація з утриманням осіб на військовій базі Гуантанамо.

Окрім викладених вище прикладів, можливо звернути увагу на проекти законів, які встановлюють проведення перевірки осіб на предмет колабораціонізму з утворенням спеціального державного органу – Комісії, підпорядкованої Президенту України (проект “Закону про захист української державності від проявів колабораціонізму”, реєстр. 7425 від 20.12.2017 р.) [30]. Таким же прикладом є низка проектів законів про внесення змін і доповнень до Закону України “Про санкції” (реєстр. 5416 від 17.11.2016 р., 7438 від 22.12.2017 р., 8042 від 15.02.2018 р.), при тому, що само по собі “санкційне” законодавство, безумовно, є законодавством надзвичайного випадку.

Якщо розглядати випадки ухвалення законодавчих актів, які можуть вважатись прикладом надзвичайного законодавства, що регламентують відносини, пов’язані з обігом інформації, то насамперед мова йде про обмежувальні заходи за деякими напрямами інформаційної сфери.

Так, правову основу діяльності у сфері кінематографії складає відповідне законодавство, а спеціальним законом, що регламентує зазначене коло суспільних відносин, є Закон України “Про кінематографію” [31]. Основним напрямом державного регулювання є регламентація щодо прокатної діяльності (розповсюдження і демонстрування кінофільмів) з відповідною досить детальною системою нормативно-правового забезпечення [32, с. 513-514]. Зміни в основний законодавчий акт у цій сфері з 2014 року стосувались збільшення обсягу повноважень центрального органу виконавчої влади щодо недопущення прокату фільмів, які відповідають певним критеріям, перегляд самих критеріїв до обмеження демонстрації у бік розширення, встановлення Переліку осіб, які створюють загрозу національній безпеці, оприлюдненому в установленому порядку. Таким чином, спеціальний законодавчий акт у сфері кінематографії на сьогодні в Україні є єдиним правовим актом, що встановлює правові підстави до ведення вказаного Переліку. Безумовно, що прийняття таких законодавчих новацій було

викликане агресією проти України, тобто надзвичайною ситуацією. Але інформаційна сфера в глобалізованому сучасному світі вирізняється особливостями, однією з яких є здатність до постійного необмеженого розповсюдження інформації. Оскільки діяльність у сфері кінематографії є діяльністю господарською, що підлягає державному регулюванню, то прокатні обмеження діють лише щодо недопущення прокату певного кінофільму і зовсім не діють стосовно можливості ознайомлення з ним з боку фізичних осіб. Більш того, удосконалення жорсткості надзвичайного правового регулювання у цій сфері може лише ускладнити певні соціальні явища (сприйняття інформації суспільством), але не виключити їх зовсім. Зокрема, статистика он-лайн-кінотеатрів свідчить про збільшення кількості переглядів, у 2017 році щомісячно такі кінотеатри “відвідували” 7,6 мільйонів користувачів через персональні комп’ютери (у т.ч. мобільні пристрої) [33]. Зазначена статистика стосується тільки відвідувань ресурсів, що чітко позиціоновані як “он-лайн-кінотеатри” і в основному дотримуються вимог законодавства про захист інтелектуальної власності, та не охоплює інші способи розповсюдження кінофільмів (p2p-мережі, закриті канали Інтернет-месенджерів, соціальні мережі, вільне спеціальне програмне забезпечення для пристроїв з функцією Smart-TV тощо). Таким чином, надзвичайне законодавство в інформаційну епоху значно обмежене у досягненні задекларованих цілей і не є достатнім для регулювання суспільних відносин.

У цілому подібна ситуація склалася і у питанні законодавчого регулювання розповсюдження книг та іншої поліграфічної продукції. Розповсюдження видавничої продукції на законодавчому рівні регламентовано Законом України “Про видавничу справу” [34]. Зміни до зазначеного акту від 08.12.2016 р. також збільшили обсяг повноважень центрального органу виконавчої влади стосовно обігу поліграфічної продукції, виданої у “державі-агресорі”, встановили критерії заборону обігу такої продукції.

Водночас такі повноваження по суті стосуються лише обігу продукції, що видана на фізичному (паперовому) носії. Ступінь правової регламентації (навіть надзвичайного характеру) в інформаційну епоху не дає змоги досягти задекларованих цілей регулювання у повному обсязі, оскільки розповсюдження електронних книг та електронних копій звичайних книг здійснюється в сучасному світі тими ж шляхами, що й кінофільмів.

Висновки.

1. Реалізація функцій держави відбувається в правовій та організаційній формі, при цьому в сучасних умовах організаційна форма, яка стосується діяльності органів держави, завжди має правове підґрунтя. Водночас, для конкретної діяльності щодо реалізації функцій держави досить часто характерна екстраординарність, тобто функціонування в умовах надзвичайності.

2. Підтримуючи концепцію К. Шмітта щодо розуміння випадків надзвичайності та відступу від звичайного характеру дій, слід зазначити, що в сучасних умовах відбувається не дія в умовах необмеженості нормою права, а розробка і прийняття норми права, що не вписується в традиційну систему, законодавство є екстраординарним і має ознаки надзвичайності.

3. Слід також погодитись з думкою Дж. Агамбена стосовно ситуації постійної надзвичайності. В умовах сучасного світу завжди виникають та трансформуються ситуації, які зумовлюють існування цілей відступу від звичайного характеру дій.

4. Основними сферами застосування надзвичайного або екстраординарного законодавства є ті соціальні сфери, що перебувають під впливом заходів із реалізації безпекових функцій держави. В умовах сучасного світу правова регламентація, що

здійснюється для виконання поставлених цілей, обмежується характером інформаційного суспільства та явищем необмеженості в розповсюдженні інформації. Унаслідок цього досить часто зазначене екстраординарне законодавство не досягає поставлених цілей.

Використана література

1. Актуальні проблеми теорії держави та права. – Ч. 1. Актуальні проблеми теорії держави : навчальний посібник / [С.М.Тимченко, С.К. Бостан, С.М. Легуша та ін.]. – К. : КНТ, 2008. – 288 с.
2. Рассолов М.М. Теория государства и права : учебник для вузов / М.М. Рассолов. – М. : Юрайт, 2010 – 635 с.
3. Шебанов А.Ф. Форма советского права / А.Ф. Шебанов. – М. : Юридическая литература, 1968 – 216 с.
4. Каск Л.И. Системный подход в познании государства и права // Правоведение. – 1977. – № 4. – С. 31- 40.
5. Байтин М.И. О понятии государства // Правоведение. – 2002. – № 3. – С. 4-16.
6. Оніщенко Н.М., Стоєцький С.В., Сунегін С.О. До питання про відповідальність держави перед громадянським суспільством // Часопис Київського університету права. – 2014. – № 2. – С. 9-13.
7. Иванов В.В. Теория государства / В.В. Иванов. – М. : Издательский дом ГУ-ВШЭ, 2010. – 288 с.
8. Шмитт К. Политическая теология / К. Шмитт. – М. : Канон-пресс, 2000. – 337 с.
9. Терлецький В. Геополітична концепція Карла Шмітта в контексті подій у сучасній Україні / Україна у світовій історії. – 2014. – № 4(53). – С. 152-163.
10. Спиридонова В.И. Современное государство : опыт Запада и современные проблемы России / Жизнеспособность Российского государства как философско-политическая проблема. – М. : Институт философии РАН, 2006. – С. 73-98.
11. Шмитт К. Диктатура. От истоков современного суверенитета до пролетарской классовой борьбы / К. Шмитт. – СПб. : Наука, 2005. – 328 с.
12. Павкин Л.М. Теория чрезвычайного положения : К. Шмитт и Д. Агамбен // Северо-кавказский юридический вестник. – 2012. – № 4. – С. 19-23.
13. Агамбен Дж. Номо сасер. Чрезвычайное положение / Дж. Агамбен. – М. : Издательство “Европа”, 2011. – 148 с.
14. Аннерс Э. История европейского права / Э. Аннерс. – М. : Наука, 1994. – 397 с.
15. Фойницкий И.Я. Курс уголовного судопроизводства. – Т. 1 / И.Я. Фойницкий. – СПб. : Альфа, 1996 – 554 с.
16. Кудрявцев В.Н. Политическая юстиция в СССР / В.Н. Кудрявцев, А.И. Трусков. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2002 – 385 с.
17. Мозохин О.Б. Право на репрессии : Внесудебные полномочия органов государственной безопасности (1918 – 1953 гг.) : монография / О.Б. Мозохин. – Жуковский : ООО “Кучково поле”, 2006 – 480 с.
18. Shanor A. Charles. National Security And Military Law / Charles A. Shanor, Lynn Hogue. – St Paul : West Publishing Co., 2003 – 470 p.
19. Створення та діяльність антикорупційних судів у Болгарії, Словаччині та Хорватії. – (Інформаційна довідка підготовлена Європейським інформаційно-дослідницьким центром на запит народного депутата України). – Режим доступу : <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29287.pdf>. – Назва з екрана. – Дата звернення 01.05.2018 р.
20. Opinion on the Draft Law on Anticorruption Courts and on the Draft Law on Amendments to the Law on the Judicial System and the Status of Judges (concerning the introduction of mandatory specialization of judges on the consideration of corruption and corruption-related offences) adopted by the Venice Commission at its 112th Plenary Session (Venice, 6-7 October 2017). – Режим доступу :

[http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2017\)020-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2017)020-e). – Назва з екрана. – Дата звернення 01.05.2018 р.

21. Кастельс М. Информационная эпоха. Экономика, общество и культура / М. Кастельс. – М. : ГУ ВШЭ, 2000. – 607 с.

22. Про електронні комунікації : проект Закону України, реєстр. № 3549-1 від 11.12.15 р. – Режим доступу : <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=57401&pf35401=368887>. – Назва з екрана. – Дата звернення 01.05.18 р.

23. Висновок Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України на проект Закону України “Про електронні комунікації”, реєстр. 3549-1 від 11.12.15 р. – Режим доступу : <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=57401&pf35401=375330>. – Назва з екрана. – Дата звернення 01.05.18р.

24. Про електронні комунікації : проект Закону України, реєстр. № 3549-4 від 30.09.16 р. – Режим доступу : <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=60141&pf35401=401448>. – Назва з екрана. – Дата звернення 01.05.18р.

25. Про телекомунікації : Закон України від 18.11.03 р. № 1280-IV. – Дата оновлення: 23.05.17 р. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1280-15>. – Назва з екрана. – Дата звернення 01.05.18р.

26. Ващенко Ю. Проблеми правового статусу Національної комісії регулювання ринку комунальних послуг в Україні // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. – (Юридичні науки). – 2010. – Вип. 85. – С. 22-26.

27. Федоренко В. Національні комісії з регулювання природних монополій у системі центральних органів виконавчої влади: проблеми нормопроектного та управлінського забезпечення // Вісник Національної академії державного управління. – 2010. – № 3. – С. 85-94.

28. Про заходи захисту національних інтересів, національної безпеки України та покарання осіб, винних у грубому порушенні прав людини : проект Закону України, реєстр. № 7439 від 22.12.17 р. – Режим доступу : <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=63217&pf35401=443024>. – Назва з екрана. – Дата звернення 01.05.18 р.

29. Висновок Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України на проект Закону України “Про заходи захисту національних інтересів, національної безпеки України та покарання осіб, винних у грубому порушенні прав людини”, реєстр. № 7439 від 22.12.17 р. – Режим доступу : <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=63217&pf35401=451256>. – Назва з екрана. – Дата звернення 01.05.18 р.

30. Про захист української державності від проявів колабораціонізму : проект Закону України, реєстр. № 2351-VIII від 20.03.18 р. – Режим доступу : <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=63192&pf35401=442669>. – Назва з екрана. – Дата звернення 01.05.18 р.

31. Про кінематографію : Закон України від 13.01.98 р. № 9-98. – Дата оновлення: 23.03.2017. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/main/9/98-%D0%B2%D1%80>. – Назва з екрана. – Дата звернення 01.05.18 р.

32. Слепак С. Державне регулювання діяльності суб’єктів кінематографії в Україні // Ефективність державного управління : збірник наукових праць. – 2014. – Вип. 40. – С. 510-517.

33. Кто и где смотрит фильмы он-лайн в Украине? Gemius Ukraine, 2017/04. – Режим доступу : <http://www.gemius.com.ua/vse-stati-dlja-chtenija/kto-i-gde-smotrit-filmy-onlajn-v-ukraine.html>. – Назва з екрана. – Дата звернення 01.05.18 р.

34. Про видавничу справу : Закон України від 05.06.97 р. № 318-98. – Дата оновлення: 23.03.17 р. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/318/97-%D0%B2%D1%80>. – Назва з екрана. – Дата звернення 01.05.18 р.

~~~~~ * * * ~~~~~